

ТЪЛКУВАТЕЛНО РЕШЕНИЕ

4/2014

гр.София, 14.03.2016 год.

Върховният касационен съд на Република България, Общо събрание на Гражданска колегия, в съдебно заседание на 4 февруари 2016 година в състав:

ПРЕДСЕДАТЕЛ на ОСГК,

ЗАМ. ПРЕДСЕДАТЕЛ на ВКС и

ПРЕДСЕДАТЕЛ на Гражданска колегия:

КРАСИМИР ВЛАХОВ

ПРЕДСЕДАТЕЛИ

на ОТДЕЛЕНИЯ: БОЙКА СТОИЛОВА

И.Ф. ДОБРИЛА ВАСИЛЕВА

И.Ф. ТАНЯ МИТОВА

И.Ф. ПЛАМЕН СТОЕВ

ЧЛЕНОВЕ:

1. ЖАНИН СИЛДАРЕВА	17. ГЪЛЪБИНА ГЕНЧЕВА
2. КАПКА ЮСТИНИЯНОВА	18. СНЕЖАНКА НИКОЛОВА
3. СИМЕОН ЧАНАЧЕВ	19. МАРИО ПЪРВАНОВ
4. ЕМАНУЕЛА БАЛЕВСКА	20. ЕМИЛ ТОМОВ
5. БРАНИСЛАВА ПАВЛОВА	21. АЛБЕНА БОНЕВА
6. СТОИЛ СОТИРОВ	22. СВЕТЛА ДИМИТРОВА
7. МАРГАРИТА СОКОЛОВА	23. БОНКА ДЕЧЕВА
8. ЦЕНКА ГЕОРГИЕВА	24. ЖИВА ДЕКОВА
9. БОРИСЛАВ БЕЛАЗЕЛКОВ	25. МИМИ ФУРНАДЖИЕВА
10. СВЕТЛА ЦАЧЕВА	26. КАМЕЛИЯ МАРИНОВА
11. ЛЮБКА БОГДАНОВА	27. ЗДРАВКА ПЪРВАНОВА
12. ВЕСКА РАЙЧЕВА	28. ВАСИЛКА ИЛИЕВА
13. ЗЛАТКА РУСЕВА	29. ТЕОДОРА ГРОЗДЕВА
14. ДИЯНА ЦЕНЕВА	30. ИЛИЯНА ПАПАЗОВА
15. МАРИЯ ИВАНОВА	31. ОЛГА КЕРЕЛСКА
16. СВЕТЛАНА КАЛИНОВА	32. ЗОЯ АТАНАСОВА

33. ВЕЛИСЛАВ ПАВКОВ	40. ВЛАДИМИР ЙОРДАНОВ
34. ВЕСЕЛКА МАРЕВА	41. ГЕНИКА МИХАЙЛОВА
35. БОРИС ИЛИЕВ	42. ДИМИТЪР ДИМИТРОВ
36. ДИАНА ХИТОВА	43. ДАНИЕЛА СТОЯНОВА
37. БОЯН ЦОНЕВ	44. МАЙЯ РУСЕВА
38. МАРГАРИТА ГЕОРГИЕВА	45. ЕРИК ВАСИЛЕВ
39. ДРАГОМИР ДРАГНЕВ	

при участието на секретаря КЛАВДИЯ ДАЛИ
постави на разглеждане тълкувателно дело № 4 по описа за 2014 г. на
Общото събрание на Гражданска колегия
докладвано от съдия ТЕОДОРА ГРОЗДЕВА

Делото е образувано с разпореждане на Председателя на
Върховния касационен съд от 17.06.2014 г. на основание чл.128, ал.1 от
Закона за съдебната власт по направено от него искане до Общото
събрание на Гражданската колегия за постановяване на тълкувателно
решение по следните спорни въпроси:

1. Относно цената на някои искиове.

А) Как се определя цената на иска и дължимата държавна такса по
иск с правна квалификация чл. 42 от Закона за наследството.

Б) Приложима ли е разпоредбата на чл.71, ал.2 ГПК при
определяне цената на исковите по чл.69, ал.1, т.4 ГПК.

В) Подлежи ли на касационно обжалване въззивно решение,
постановено по иск за собственост на имот с цена на иска под
посочения в чл.280, ал.2 ГПК /редакция, преди изменението със ЗИД на
ГПК, публ.в ДВ, бр.50 от 03.07.2015 г./ размер, ако решението
обективира и произнасяне по възражение на ответника за право на
задържане на имота до заплащане на подобрения на стойност над този
размер.

2. Относно установителните и ревандикационните искиове за
собственост.

А) Следва ли съдът, сезиран с осъдителен иск по чл.108 от Закона
за собствеността, да се произнесе с установителен диспозитив за
принадлежността на правото на собственост към патримониума на
ищеца.

Б) Допустимо ли е по реда на изменение на иска /чл.214, ал.1
ГПК/ преминаване от положителен установителен или ревандикационен
към отрицателен установителен иск и обратно.

В) Допустимо ли е по реда на изменение на иска /чл.214, ал.1
ГПК/ ищецът по предявен иск за собственост да се позове при
условията на евентуалност и на друго придобивно основание, различно
от посоченото в обстоятелствената част на исковата молба.

Г) Необходимо ли е предоставеният за стопанисване или управление имот да е заприходен в баланса на държавното предприятие към момента на преобразуването, за да се приложи нормата на чл.17а от Закона за преобразуване и приватизация на държавни и общински предприятия /ЗППДОБП /отм./.

3. Относно допустимостта на някои искове за собственост.

А) Допустим ли е установителен иск с правна квалификация чл.14, ал.4 от Закона за собствеността и ползването на земеделските земи /ЗСПЗЗ/, ако в полза на ищеца не е подадено заявление в срока по чл.11, ал.1 ЗСПЗЗ или не е предявен иск по чл.11, ал.2 ЗСПЗЗ до 12.05.2007г.

Б) Налице ли е правен интерес от предявяване на иск за собственост срещу лице, което се е разпоредило със спорния имот преди завеждането на исковата молба.

Общото събрание на Гражданската колегия на Върховния касационен съд, за да се произнесе по така поставените въпроси, съобрази следното:

1А. По въпроса как се определя цената на иска и дължимата държавна такса по иск с правна квалификация чл.42 ЗН.

По този въпрос в съдебната практика има формирани две становища. Според едното- искът с правна квалификация чл.42 ЗН е оценяем, а според другото- неоченяем.

Общото събрание на Гражданската колегия на Върховния касационен съд приема за правилно първото становище по следните съображения: Искът с правна квалификация чл.42 ЗН е установителен иск с предмет действителността на завещателно разпореждане. Последното е едностранна сделка, която може да се отнася до цялото или дробна част от цялото имущество на завещателя или само до определена негова вещ или вземане. В първия случай завещанието е общо /универсално/, а във втория- частно /завет/.

Съгласно чл.44 ЗЗД по отношение на тази едностранна сделка следва съответно да се приложат правилата, касаещи договорите. Следователно, при определяне цената на иска за установяване нищожност на завещание следва да се прилагат правилата, предвидени за определяне на цената на исковите за нищожност на договори /чл.69, ал.1, т.4 ГПК/.

Когато предмет на завещанието е определен недвижим имот на завещателя, цената на иска с правна квалификация чл.42 ЗН е равна на данъчната оценка на този имот към момента на завеждане на делото, а ако такава няма- на пазарната цена на вещното право /чл.69, ал.1, т.4 във връзка с т.2 ГПК/.

В случай че предмет на завещанието е определена движима вещ или облигационни права на завещателя, цената на иска с правна квалификация чл.42 ЗН е равна на стойността на сделката, тоест на

стойността на движимата вещ или облигационното право към момента на завеждане на делото /чл.69, ал.1, т.4 ГПК/.

Ако предмет на завещанието е цялото или дробна част от имуществото на завещателя /тоест, когато завещанието е общо/, искът с правна квалификация чл.42 ЗН също е оценяем, тъй като имуществото на наследодателя представлява съвкупност от неговите имуществени права и задължения, които имат парична оценка. Поради това цената на иска с правна квалификация чл.42 ЗН за прогласяване нищожността на общо завещание също се определя съгласно чл.69, ал.1, т.4 ГПК с оглед стойността на сделката- стойността на цялото имущество на наследодателя или на завещаната дробна част от това имущество към момента на завеждане на делото. Съгласно чл.70, ал.1 ГПК цената на иска и в този случай, както и във всички останали случаи, следва да бъде посочена от ищеца. Ако най-късно до първото заседание по делото ответникът или съдът повдигнат въпроса за цената на иска с мотив, че има несъответствие на указаната цена с действителната, цената на иска по чл.42 ЗН за прогласяване нищожността на универсално завещание се определя от съда приблизително, като впоследствие се изиска допълнителна такса или се връща надвзетата съобразно цената, която съдът определя при решаване на делото /чл.70, ал.3 ГПК/. В случай, че във връзка с решаването на спора не се е наложило и не са били събирани доказателства за конкретните вещи и права, включени в наследството, и за тяхната парична стойност, първоначално определената цена на иска, респективно събраната държавна такса остават непроменени.

По съображенията, изложени в т.1Б от настоящото тълкувателно решение, държавната такса по иска с правна квалификация чл.42 ЗН се събира върху 1/4 от цената на иска.

1Б. По въпроса приложима ли е разпоредбата на чл.71, ал.2 ГПК при определяне цената на исковите по чл.69, ал.1, т.4 ГПК /въпросът следва да се разбира: приложима ли е разпоредбата на чл.71, ал.2 ГПК при определяне държавната такса по исковите, чиято цена се определя по реда на чл.69, ал.1, т.4 ГПК/.

По въпроса в съдебната практика се застъпват различни становища. Според едното становище правилото на чл.71, ал.2 ГПК е приложимо във всички случаи, когато цената на иска се определя от данъчната или пазарната цена на вещното право, включително и по облигационни иски за съществуване, унищожаване или разваляне на договори, както и за сключване на окончателен договор. Според другото становище разпоредбата на чл.71, ал.2 ГПК не намира приложение при определяне цената на посочените в чл.69, ал.1, т.4 ГПК облигационни иски.

Общото събрание на Гражданската колегия на Върховния касационен съд приема за правилно първото становище по следните

съображения: Разпоредбата на чл.71, ал.2 ГПК въвежда изключение от общото правило на чл.71, ал.1 ГПК, че държавната такса се определя върху цената на иска като предвижда, че когато предметът на делото е право на собственост или други вещни права върху имот, размерът на държавната такса се определя върху една четвърт от цената на иска. Правото на собственост, съответно ограничените вещни права, са предмет на делото само при вещните искове- когато се иска от съда правото на собственост да бъде съдебно признато със сила на пресъдено нещо. Посочените в чл.69, ал.1, т.4 ГПК искове за установяване съществуването, унищожаването или развалянето на договор, имат за предмет облигационни, а не вещни права, поради което цената на тези искове се определя от стойността на договора. Стриктното тълкуване на разпоредбата на чл.71, ал.2 ГПК налага извода, че това правило е неприложимо при определяне на държавната такса по посочените в чл.69, ал.1, т.4 ГПК облигационни искове.

Разпоредбата на чл.71, ал.2 ГПК, обаче, следва да се тълкува корективно, съобразно действителната воля на законодателя, като се прилага и за всички облигационни искове, при които цената на иска се определя по реда на чл.69, ал.1, т.2 ГПК поради следното: Чл.55, ал.1, б."б" и „г" от отменения ГПК предвиждаха, че цената на исковете за собственост, за сключване на окончателен договор и за съществуване, унищожаване и разваляне на договори за покупко-продажба на недвижими имоти е една четвърт от данъчната оценка, а ако няма такава- една четвърт от пазарната цена на имота. Новият ГПК възприе друг подход: предвиди, че цената на исковете за собственост е равна на данъчната оценка на имота, а държавната такса се събира само върху една четвърт от тази цена.

Съгласно стенограмата на Народното събрание от пленарни заседания на 19.06.2007 г. и на 21.06.2007 г. при обсъждане на проекта за ГПК на второ четене е било предложено разпоредбата на чл.69, ал.1, т.2 ГПК да бъде променена и в нея да се добави изразът „една четвърт". Предложението е обосновано със съображения „да се запази действащият до отмяната на ГПК от 1952 г. режим за определяне цената на иска, което е от значение за размера на държавната такса". Посочено е, че от първоначално внесената редакция на чл.69 ГПК „се получава неблагоприятния ефект- да се качи четири пъти основата за плащане на държавна такса и самият размер на държавната такса също да се качи четири пъти, което е неоправдано от гледна точка достъпност до правосъдието". По съображения, че предложената промяна би довела до промяна на философията на новия ГПК по подсъдността на делата и обжалваемостта на решенията /които се определят от цената на иска/ е взето решение, вместо да се променя цената на исковете по чл.69, ал.1, т.2 ГПК /като се намали от данъчна оценка на една четвърт от данъчната оценка/, да се създаде алинея 2 на чл.71 ГПК като се предвиди, че държавната такса ще се събира върху една четвърт от

цената на иска. Прието е, че по този начин исковете, таксувани по ГПК от 1952 г. с държавна такса върху една четвърт от данъчната оценка, ще бъдат таксувани по новия ГПК по същия начин, но без да се променя цената на исковете, която е от съществено значение за подсъдността им и за допустимостта на касационното обжалване на въззивните решения по тези иски съгласно чл.280, ал.2 ГПК /редакция преди изменението със ЗИД на ГПК, публ.в ДВ, бр.50 от 2015 г./. Формулирането на разпоредбата на ал.2 на чл.71 ГПК между двете четения на ГПК, обаче, се извършва по начин, който не отразява точната воля на законодателя, която е била да се запази действалият до отмяната на ГПК от 1952 г. режим на държавните такси не само по исковете за собственост, а и по всички иски, които по отменения ГПК са били таксувани върху една четвърт от данъчната оценка на имота- предмет на иска или на договора.

1В. По въпроса подлежи ли на касационно обжалване въззивно решение, постановено по иск за собственост на имот с цена под посочения в чл.280, ал.2 ГПК /редакция преди изменението със ЗИД на ГПК, публ. в ДВ, бр.50 от 2015 г./ размер, ако решението обективира и произнасяне по възражение на ответника за право на задържане на имота до заплащане на подобрения на стойност над този размер.

Според едното от поддържаните в съдебната практика становища такова въззивно решение не подлежи на касационно обжалване, тъй като не е постановено по иск с цена над 5 000 лв. Според другото становище предявяването на вземането на ответника за подобрения чрез възражение за право на задържане е приравнено от законодателя на предявяване на това вземане чрез насрещен иск, поради което, ако вземането е над посочения в чл.280, ал.2 ГПК размер, въззивното решение подлежи на касационно обжалване в тази част, независимо дали е допустимо касационното обжалване на същото решение по иска за собственост.

Общото събрание на Гражданската колегия на Върховния касационен съд приема за правилно първото становище по следните съображения: Преди изменението на ГПК със ЗИД на ГПК, публ. в ДВ, бр.50 от 2015 г. касационното обжалване на решенията по делата за собственост бе ограничено само до въззивни решения с обжалваем интерес над 1000 лв. /от влизане в сила на ГПК през 2008 г. до изм. с ДВ, бр.100 от 2010 г./ и с цена на иска над 5000 лв. /след изменението на ГПК с ДВ, бр.100 от 2010 г./. От тази норма законодателят не бе предвидил изключения, нито с оглед формата на защита, нито с оглед предмета на делото, разширен чрез въведените от ответника възражения за прихващане или право на задържане. Тези възражения са защитни средства срещу първоначалния иск и макар че съгласно чл.298, ал.4 ГПК също се ползват със сила на пресъдено нещо, нямат самостоятелен

характер, за разлика от насрещния иск. Затова те зависят изцяло от съдбата на решението по първоначалния иск. Ако решението по първоначалния иск е било необжалваемо пред ВКС поради цена на иска под посочените в чл.280, ал.2 ГПК размери, това решение няма да подлежи на касационно обжалване, включително и в частта по разрешените с него възражения за прихващане и право на задържане.

2А. По въпроса следва ли съдът, сезиран с осъдителен иск по чл.108 ЗС, да се произнесе с установителен диспозитив за принадлежността на правото на собственост към патримониума на ищеца.

Според едно от застъпваните в съдебната практика становища ревандикационният иск съдържа две искания за защита- установяване, че ищецът е собственик на процесния имот, и осъждане на ответника да му предаде владението на същия, като на основание чл.2 ГПК съдът дължи произнасяне по всяко от двете искания с отделен диспозитив: установителен диспозитив относно правото на собственост на ищеца и осъдителен диспозитив по претенцията за предаване владението на имота. Според второто становище, когато съдът е сезиран с осъдителен иск по чл.108 ЗС, е недопустимо да се произнася с отделен установителен диспозитив за принадлежността на правото на собственост на ищеца, тъй като предметът на делото, в рамките на който съдът следва да се произнесе, налага произнасяне само по осъдителната искова претенция.

Общото събрание на Гражданската колегия на Върховния касационен съд приема за правилно първото становище по следните съображения: Искът за собственост по чл.108 ЗС /ревандикационният иск/ е иск на невладеещия собственик срещу владеещия несобственик. Предмет на делото по този иск е правото на собственост на ищеца. Искът съдържа в себе си две искания за правна защита, отправени до съда: искане да бъде установено, че ищецът притежава правото на собственост върху процесния имот и искане да бъде осъден ответникът да му предаде владението върху имота. За да бъде решен предявеният с иска по чл.108 ЗС гражданскоправен спор, на тези две искания следва да се даде отговор в диспозитива на съдебното решение, тъй като само диспозитивът е източникът на силата на пресъдено нещо на решението. В този смисъл са мотивите към т.18 от Тълкувателно решение № 1 от 04.01.2001 г. по тълк.гр.д.№ 1 от 2000 г. на ОСГК на ВКС.

Ако в хода на делото бъде установено, че ищецът притежава правото на собственост върху процесния имот и ответникът го владее без основание, противопоставимо на собственика, съдът следва да уважи и двете искания: да се произнесе с установителен диспозитив, признаващ правото на собственост на ищеца и с осъдителен диспозитив, осъждащ ответника да му предаде владението върху спорния имот. Ако в хода на делото по предявен иск по чл.108 ЗС не бъде установено

правото на собственост на ищеца върху процесния имот, съдът ще отхвърли и двете искания за защита. Ако в хода на делото се установи, че ищецът по ревандикационния иск е собственик на процесния имот, но ответникът не владее този имот или го владее на правно основание, противопоставимо на собственика, съдът следва да уважи първото искане за правна защита като признае с установителен диспозитив, че ищецът е собственик на имота, а с отделен диспозитив да отхвърли второто искане за правна защита- за предаване на владението на имота. Така решението ще формира сила на пресъдено нещо по въпроса относно собствеността върху имота, който въпрос няма да може да бъде пререшаван в бъдещ процес между същите страни.

Независимо от диспозитива на съдебното решение, обаче, силата на пресъдено нещо на това решение ще се формира относно предмета на делото, който в случая с иска по чл.108 е твърдяното от ищеца право на собственост на заявеното от него основание.

Когато по предявен иск за собственост съдът е пропуснал да се произнесе с установителен диспозитив за правото на собственост, но в мотивите си е приел, че ищецът е собственик на процесния имот, решението не е неправилно, а в него е допусната очевидна фактическа грешка, която подлежи на поправка по предвидения в чл.247 ГПК процесуален ред.

Когато ищецът основава искането си за връщане на определена вещ на нищожен, унищожен или развален договор, постановяването на установителен диспозитив на решението не е необходимо, тъй като в тези случаи връщането на дадената в изпълнение на договора вещ се претендира не на основание чл.108 ЗС, а на основание чл.34 или чл.55 ЗЗД като последица от уважаването на иска за нищожност, унищожаване или разваляне на договора.

2Б. По въпроса допустимо ли е по реда на изменение на иска /чл.214, ал.1 ГПК/ да се преминава от положителен установителен или ревандикационен към отрицателен установителен иск и обратно.

Според едно от застъпваните в съдебната практика становища преминаването от положителен установителен иск за собственост или ревандикационен иск към отрицателен установителен иск е недопустимо, тъй като се променя както основанието, така и петитума на исковата претенция и следователно предметът на двата иска е различен. Според другото застъпвано становище такова изменение е допустимо, когато по този начин се променя само видът на търсената защита, без да се променят фактическите твърдения, на които е основана претенцията.

Общото събрание на Гражданската колегия на Върховния касационен съд приема за правилно първото становище по следните съображения: Съгласно чл.214, ал.1 ГПК в първото заседание за

разглеждане на делото ищецът може да измени основанието на своя иск, ако с оглед защитата на ответника съдът прецени това за уместно. Той може също, без да измени основанието, да измени своето искане. До приключване на съдебното дирене в първата инстанция той може да измени само размера на предявения иск, както и да премине от установителен иск към осъдителен и обратно.

Основание на иска са твърдените от ищеца юридически факти, от които произтича претендираното от него материално субективно право. С петитума се сочи видът на търсената с иска защита- дали ищецът търси само установяване на съществуването или несъществуването на спорното право, или търси още и осъждане или правна промяна. Изменение едновременно на основанието и на петитума на иска е недопустимо, защото променя изцяло предмета на делото, т.е. води до предявяване на нов иск. С оглед на това отговорът на поставения въпрос предполага отговор на въпроса дали при преминаването от осъдителен или установителен иск за собственост към отрицателен установителен иск се променя едновременно основанието и петитума на първоначално предявения иск, тоест дали се променя изцяло предметът на делото.

Основанието на иска по чл.108 ЗС е твърденият от ищеца конкретен юридически факт, от който според него е възникнало правото му на собственост, а искането е да се признае съществуването на това право на собственост и да се осъди ответникът да възстанови неправомерно отнетото от собственика право на владение, като елемент от неговото право на собственост. Основанието на положителния установителен иск за собственост е същото, а искането е да се признае по отношение на ответника съществуването на това право на собственост на ищеца. Основанието на отрицателния установителен иск е неосъществяването на юридическите факти, от които според ответника е възникнало правото му на собственост, а искането е да се установи, че това право не е възникнало и не съществува. Изложените в исковата молба по отрицателния установителен иск за собственост фактически обстоятелства за право на собственост на ищеца, не представляват основание на отрицателния установителен иск за собственост и не са част от предмета на делото по този иск, а само обосновават правния интерес на ищеца от предявяването на такъв установителен иск. Предмет на делото по иска с правна квалификация чл.108 ЗС и на положителния установителен иск за собственост е претендираното от ищеца право на собственост, докато предмет на отрицателния установителен иск е отричаното право на собственост на ответника. Дори и когато тези права касаят един и същ имот или движима вещ, те са различни, тъй като произтичат от различни юридически факти и имат различни титуляри.

Всяко право се индивидуализира чрез юридическия факт, от който се поражда, чрез своето съдържание и субектите на правоотношението, чиято активна страна е то. И при абсолютните права, каквото е правото

на собственост, правото не се индивидуализира само с вещта, върху която съществува, но и с лицето, което е негов носител и с основанието му- юридическия факт, от който се поражда. В този смисъл са и мотивите на Тълкувателно решение № 8 от 27.11.2013 г. по тълк.гр.д.№ 8 от 2012 г. на ОСГТК на ВКС.

Различният предмет на делото по тези искове обуславя различния предмет на доказване по тях, различното разпределение на доказателствената тежест /при осъдителния и положителния установителен иск тежестта на доказване на правото на собственост е за ищеца, а при отрицателния установителен иск е за ответника/, както и различните обективни предели на силата на пресъдено нещо на решението по тях /решението по осъдителния и положителния установителен иск за собственост формира сила на пресъдено нещо относно съществуването на правото на собственост на ищеца на посоченото от него основание, докато силата на пресъдено нещо на решението по отрицателния установителен иск има много по-широки обективни предели и друг предмет- обхваща всички основания за придобиване на правото на собственост от ответника/. Предвид различния предмет на делото на тези искове с преминаването от осъдителен или положителен установителен иск за собственост към отрицателен установителен иск за собственост изцяло се променя предметът на делото, поради което това преминаване представлява сезиране на съда с нов иск и е недопустимо да бъде извършено чрез изменение на иска по реда на чл.214 ГПК.

Предвидената в чл.214, ал.1, изр.посл.ГПК възможност за преминаване от установителен към осъдителен иск и обратно също не дава възможност по пътя на изменението на иска да се променя изцяло предмета на делото- касае се до възможност да се промени вида на търсената защита на претендираното субективно право, без да се променя основанието на иска. А както бе изложено по-горе, при преминаването от осъдителен или положителен установителен иск за собственост към отрицателен установителен иск за собственост се променя както петитума, така и основанието на иска.

2В. По въпроса допустимо ли е по реда на изменение на иска /чл.214, ал.1 ГПК/ ищецът по предявен иск за собственост да се позове при условията на евентуалност и на друго придобивно основание, различно от посоченото в обстоятелствената част на исковата молба.

По този въпрос в съдебната практика също се застъпват различни становища. Според едното становище допустимо е по реда на чл.214, ал.1 ГПК ищецът да измени основанието на иска си, като наред с първоначалния придобивен способ, въз основа на който претендира да е придобил собствеността, се позове и на друг. Според другото становище такава последващо обективно съединяване на искове при

условията на евентуалност е недопустимо, тъй като представлява по съществуващото си предявяване на нов иск.

Общото събрание на Гражданската колегия на Върховния касационен съд приема за правилно първото становище по следните съображения: Изменението на иска е предприета от ищеца промяна на основанието или петитума на иска, при която процесуалните действия, извършени при първоначално предявения иск запазват силата си. Изменението на иска може да доведе до намаляване на първоначално предявения иск чрез частично оттегляне или отказ от иска, до увеличаване на първоначално предявения иск чрез предявяване на допълнителен петитум за размер над първоначално заявения, до заменяне на първоначално заявения иск с друг иск /при замяната на посоченото в исковата молба основание на иска с ново основание/ или до обективно съединяване на иски /при предявяването на ново основание на иска наред с първоначално заявеното основание/.

При посочването на ново основание на иска за собственост наред или при условията на евентуалност с първоначално заявеното основание се стига до обективно съединяване /кумулятивно или евентуално/ на два иски: искът за собственост, предявен на заявеното в исковата молба основание и искът за собственост, предявен на по-късно заявеното основание. Това обективно съединяване е допустимо, тъй като са налице както посочените в чл.210 ГПК предпоставки за обективно съединяване на иски за разглеждане в едно и също гражданско производство, така и предпоставките по чл.214, ал.1 ГПК за допустимост на изменението на иска: обективно съединените иски са насочени срещу един и същ ответник, подсъдни са на един и същ съд, подлежат на разглеждане по реда на едно и също производство и при предявяването на втория иск се променя само основанието, но не и петитума на иска. Когато ищецът е претендирал да бъде признат за собственик на основание например покупко-продажба на имот и е прибавил в условията на евентуалност ново основание, например придобиване на собствеността чрез давностно владение, искането за защита (петитумът) е все същото: при установителния иск- да бъде установено правото на собственост на ищеца, а при осъдителния иск- да бъде установено правото на собственост на ищеца върху определен имот или движима вещ и ответникът да бъде осъден да предаде на ищеца владението върху този имот или движима вещ.

Изменение на иска чрез въвеждане на ново придобивно основание ищецът най-често предприема, след като се запознае с направените от ответника с отговора на исковата молба възражения. Да се приеме, че подобно изменение на иска е недопустимо, означава да се обезсмисли институтът на изменение на иска, чиято цел е субективното право на ищеца да получи в образувания вече исков процес защита, съобразена с действителното правно положение. Това би довело до повторно ангажиране на съда с нов исков процес, целящ да даде защита на

същото субективно право по отношение на същия ответник, но на различно основание- резултат, който е несъвместим със задължението на съда да даде защита на твърдяното от ищеца субективно материално право (чл.2 ГПК) и с изискванията за бързина и процесуална икономия на процеса, а и не на последно място- би натоварило ищеца с допълнителни разноски за водене на новото дело.

Не са пречка за допустимостта на това изменение на иска въведените в новия ГПК преклузии- за вземане на становище, за предявяване на възражения, за оспорване на истинността на документи, за предявяване на правата по чл.211, ал.1, чл.212 и чл.219 ГПК и за посочване и събиране на доказателства. При допуснато от съда изменение на иска за собственост чрез предявяване при условията на евентуалност на ново основание на иска, както бе посочено по-горе, се стига до обективно съединяване на искиве /предявяване на нов иск наред с първоначалния/, поради което ответникът ще има право на нов срок, в който да даде отговор срещу приетия за разглеждане нов иск и да посочи и ангажира доказателства във връзка с него.

2Г. По въпроса необходимо ли е предоставеният за стопанисване или управление имот да е заприходен в баланса на държавното предприятие към момента на преобразуването, за да се приложи нормата на чл.17а ЗППДОБП /отм./.

В съдебната практика се застъпват две становища. Според първото становище фактическият състав на чл.17а ЗППДОБП /отм./ включва само елементите, посочени в самата правна норма: предоставяне на дадено имущество от държавата на държавно предприятие за стопанисване и управление и преобразуване или приватизация на това предприятие. Според второто становище във фактическия състав на чл.17а ЗППДОБП /отм./ се включва и изискването имотът да е бил включен в баланса на държавното предприятие към момента на преобразуването му и в баланса на преобразуваното търговско дружество.

Общото събрание на Гражданската колегия на Върховния касационен съд приема за правилно първото становище по следните съображения: Фактическият състав на придобивния способ, уреден в чл.17а от ЗППДОБП (отм.), респ. в чл.1 от ПМС № 201 от 25.10.1993 г. за прехвърляне на вещни права върху недвижими имоти при образуването, преобразуването и приватизирането на държавни предприятия, включва: държавата да е собственик на конкретно имущество; това държавно имущество да е било предоставено за стопанисване и управление на държавно предприятие и с акта на държавния орган за преобразуване на държавното предприятие в търговско дружество това имуществото да не е изрично изключено от имуществото, което се включва в капитала на търговското дружество. При наличието на тези предпоставки вещно-транслативният ефект

настъпва по силата на самия акт за преобразуване на държавното предприятие в търговско дружество и от момента на възникване на това търговско дружество. Текстът на цитираната разпоредба е ясен и не включва други елементи, освен горепосочените – не изисква извършването на други действия като „осчетоводяване”, „заприходяване в баланса” и др. подобни, в зависимост от които да е поставено настъпването на вещно-транслативния ефект на този придобивен способ.

Правото на стопанисване и управление като елемент от фактическия състав на придобивния способ по чл.17а ЗППДОБП /отм./ е уредено в разпоредбата на чл.39, ал.2, във връзка с чл.42 от Правилника за организация на стопанската дейност от 1975 г. /отм./ и представлява право на държавното предприятие от свое име да упражнява правото на държавна социалистическа собственост за своя и на държавата сметка и в свой и на държавата интерес. Съгласно чл.2 от Наредбата за държавните имоти от 1975 /отм./, върху предоставените им за стопанисване и управление имоти държавните организации имат право на владение, ползване и разпореждане в съответствие с предмета на своята дейност, с плановите си задачи и предназначението на имота. Предоставянето на държавното имущество за стопанисване и управление на държавните предприятия се е извършвало с административни актове, с които при образуването на държавно предприятие е определяно имуществото, с което то ще извършва стопанска дейност с оглед определения му предмет на дейност, или с административни актове, с които след образуването на държавното предприятие допълнително са му преразпределяни и предоставяни държавни имоти за дейността. В рамките на възникнал гражданско-правен спор предоставянето на имуществото за стопанисване и управление на определено държавно предприятие може да бъде доказано както чрез преки доказателства /самият административен акт за предоставяне на това право/, така и с непреки доказателства: актове за държавна собственост, в които изрично е записано, че определен имот е предоставен за стопанисване и управление на определено държавно предприятие, разделителни протоколи, имотни ведомости, записвания в инвентарните книги на държавното предприятие и други подобни.

Осчетоводяването или отразяването в баланс, инвентарна книга и/или друг подобен регистър, воден от държавното предприятие, не е елемент от фактическия състав нито на предоставянето на държавното имущество за стопанисване и управление, нито на уредения в чл.17а от ЗППДОБП /отм./ придобивен способ, нито на който и да било друг придобивен способ. Заприходяването на имот в счетоводния баланс на едно юридическо лице, не може да породи право на собственост в полза на това лице, ако то не е придобило собствеността върху имота въз основа на осъществен придобивен способ /сделка, придобивна

давност или др./. То може да има само непряко доказателствено значение за доказване на факта на предоставяне на имота за стопанисване и управление на съответното държавно предприятие.

ЗА. По въпроса допустим ли е установителен иск с правна квалификация чл.14, ал.4 ЗСПЗЗ, ако в полза на ищеца не е подадено заявление в срока по чл.11, ал.1 ЗСПЗЗ или не е предявен иск по чл.11, ал.2 ЗСПЗЗ до 12.05.2007 г.

Според едното от застъпваните в съдебната практика становища в посочената хипотеза искът по чл.14, ал.4 ЗСПЗЗ е недопустим поради липса на правен интерес на ищеца, предвид преклудиране на възможността му за образуване на административно производство за възстановяване на собствеността. Според другото становище допустимостта на иска с правна квалификация чл.14, ал.4 ЗСПЗЗ не е обусловена от това дали ищецът е подал заявление по чл.11, ал.1 ЗСПЗЗ или е предявил иск по чл.11, ал.2 ЗСПЗЗ, а от това дали за спорната земеделска земя е било образувано административно производство по чл.14, ал.1-3 ЗСПЗЗ, макар и по заявление на друго лице.

Общото събрание на Гражданската колегия на Върховния касационен съд приема за правилно първото становище по следните съображения: Според приетото в Тълкувателно решение № 1 от 07.10.1997 г. по гр.д. № 1 от 1997 г. на ОСГК на ВКС, тъй като искът с правна квалификация чл.14, ал.4 ЗСПЗЗ е установителен иск за собственост към минал момент, условие за допустимостта на този иск /както при всеки установителен иск/ е наличието на правен интерес. Такъв е налице при всяко административно производство по чл.14, ал.1-3 от ЗСПЗЗ или възможност такова да бъде образувано, както и при окончателно решение на общинската поземлена комисия за възстановяване на собствеността върху земеделските земи в реални граници или за обезщетяване на собствениците съгласно чл.10б от ЗСПЗЗ. Когато административното производство е приключило с окончателен отказ за възстановяване на собствеността или то не може да започне поради изтичане на сроковете по чл.11 ЗСПЗЗ, предявяването на иск по чл.14 ал.4 ЗСПЗЗ е процесуално недопустимо. В случай че ищецът по иска с правна квалификация чл.14, ал.4 ЗСПЗЗ не е подал заявление в срока по чл.11, ал.1 ЗСПЗЗ или не е предявил иск по чл.11 ал.2 от ЗСПЗЗ до изтичане на крайния преклузивен срок, посочен в пар.22 от ПЗР на ЗИДЗСПЗЗ, публ.в ДВ, бр.13 от 2007 г. /до 12.05.2007 г./, правото му да иска от поземлената комисия /сега общинска служба по земеделие- ОСЗ/ издаване на решение за възстановяване на собствеността в реални граници ще е погасено. В този случай, дори и искът с правна квалификация чл.14, ал.4 ЗСПЗЗ да бъде уважен, не би могло да се стигне нито до постановяване на решение на ОСЗ за възстановяване на собствеността на земеделската земя в полза на ищеца, нито до възможност за образуване в бъдеще на

административно производство по чл.14, ал.1-3 от ЗСПЗЗ за възстановяване на собствеността на ищеца върху спорната земеделска земя. Поради това в тази хипотеза ищецът няма правен интерес от предявяването на установителния иск по чл.14, ал.4 ЗСПЗЗ, с оглед на което този иск би бил недопустим.

ЗБ. По въпроса дали е правен интерес от предявяване на иск за собственост срещу лице, което се е разпоредило със спорния имот преди завеждането на исковата молба.

Според едното от застъпваните в съдебната практика становища в посочената хипотеза действителният собственик има правен интерес да установи правото си на собственост и срещу праводателя на ответника, който с действията си фактически оспорва правото му. Според другото становище, когато един имот е бил предмет на разпоредителна сделка преди предявяване на иск за собственост за него, ищецът има правен интерес да привлече като ответник само приобретателя по сделката, но не и неговия праводател, освен ако последният си е запазил някакво вещно право върху вещта.

Общото събрание на Гражданската колегия на Върховния касационен съд приема за правилно първото становище по следните съображения: Допустимостта на установителните икове за собственост като самостоятелна форма на защита е обусловена от наличието на правен интерес. Този правен интерес се преценява конкретно с оглед естеството и съдържанието на възникналия между страните правен спор. Такъв интерес ще е налице винаги, когато ищецът твърди, че е собственик на вещта, а ответникът оспорва или смущава правото му на собственост с фактически или правни действия. Подаването на молба за издаване и издаването в полза на ответника на констативен нотариален акт за собственост на основание чл.587, ал.1 или ал.2 ГПК /въз основа на писмени документи или по обстоятелствена проверка/ е такова действие, тъй като с издаването на такъв нотариален акт се създава несигурност за правото на собственост на действителния собственик на имота и се нарушава неговото право пълноценно да упражнява правомощията си на собственик предвид възможността лицето, посочено в нотариалния акт за собственост, да се разпореди с имота. В този смисъл е Тълкувателно решение № 178 от 30.06.1986 г. по гр.д.№ 150 от 1985 г. на ОСГК на ВС. На още по-голямо основание следва да се приеме, че такова действие е извършването на прехвърлителна сделка от несобственик /разпореждането с чужда вещ/, тъй като с това правно действие несобственикът в най-сериозна степен оспорва и отрича правото на собственост на действителния собственик, като конкретно отрича правомощието му да се разпорежда със собствената му вещ. В тази хипотеза, ако собственикът предяви иск само против приобретателя и по делото бъде установено, че последният не е придобил правото на собственост на деривативно основание, защото

праводателят му не е бил собственик, праводателят няма да е обвързан от постановеното решение, тъй като не е бил страна по делото. Това ще наложи воденето на нов процес отделно срещу него, което би било процесуално неикономично. Затова действителният собственик има правен интерес да установи правото си на собственост и срещу праводателя, който чрез правните си действия /изявена воля за прехвърляне на неособствения имот/ фактически е оспорил правото на собственост на действителния собственик. Насочвайки иска както срещу приобретателя на вещта, така и срещу праводателя му, ищецът ще си осигури максимална по обем защита, тъй като постановеното решение ще формира сила на пресъдено нещо по отношение и на двамата ответници, които са засегнали правото му на собственост.

Обстоятелството, че в този случай приобретателят на чуждата вещ няма да има възможност да поиска конституиране на прехвърлителя като трето лице-помагач по делото и съответно по този начин няма да може да го обвърже от силата на пресъдено нещо на съдебното решение спрямо ищеца и задължителната сила на мотивите на решението спрямо себе си /чл.223, ал.2 ГПК/ не означава, че конституирането на прехвърлителя като ответник по иска наред с приобретателя ще препятства или затрудни възможността за осъществяване на правата на приобретателя при съдебното отстранение /евикцията/ на имота. Това е така, тъй като на първо място, правните последици на решението по предявения иск за собственост за прехвърлителя на чужда вещ спрямо ищеца по делото- действителен собственик на тази вещ- са едни и същи, независимо дали прехвърлителят е участвал в делото като ответник или като трето лице-помагач на страната на ответника. В първия случай между ищеца и прехвърлителя като ответник по делото ще е налице сила на пресъдено нещо на установеното със съдебното решение-чл.298, ал.1 ГПК. Във втория случай между ищеца и прехвърлителя като трето лице- помагач на страната на ответника постановеното решение ще има установително действие- чл.223, ал.1 ГПК, което по съществува си също е сила на пресъдено нещо. На второ място, конституирането на прехвърлителя на чуждата вещ като ответник по делото, а не като трето лице-помагач на страната на ответника-приобретател по сделката, няма по никакъв начин да препятства осъществяването на правата на приобретателя по евикцията, независимо че в този случай съдебното решение няма да има нито сила на пресъдено нещо между прехвърлителя и приобретателя на вещта, нито обвързваща сила на мотивите /чл.223, ал.2 ГПК/. Съгласно чл.191, ал.2 ЗЗД продавачът не отговаря за съдебното отстранение, ако не е бил привлечен в делото и ако докаже, че е имало достатъчно основание за отхвърляне на иска. Разпоредбата изключва отговорността на продавача за съдебното отстранение на купувача на чужда вещ при наличието на две кумулативно дадени предпоставки: неучастие на продавача като страна по делото, образувано от действителния собственик, и

незаявяване по това дело на основания, които биха могли да доведат до отхвърляне на иска. В случая, когато продавачът на чуждата вещь е участвал наред с купувача като ответник по делото, образувано от собственика на вещта за защита на неговото право на собственост, и като ответник е имал възможност да предяви всичките си възражения срещу иска /тоест, да заяви всички основания, които, според него, биха могли да доведат до отхвърляне на иска/, той не може да се освободи от отговорността за съдебното отстранение на купувача чрез възражение за зле воден процес. На трето място, останалите възражения на продавача на чужда вещь, които биха могли да препятстват или ограничат отговорността му за съдебно отстранение /например възражението, че по време на продажбата купувачът е знаел за правата на третите лица върху вещьта или възражението, че в договора за покупко- продажба е уговорено, че продавачът няма да носи отговорност за съдебното отстранение- чл.192, ал.1 ЗЗД/ не представляват нито правоизключващи, нито провоунищожаващи, нито правопогасяващи, нито правоотлагащи възражения по предявения от действителния собственик на вещьта иск за собственост, поради което, дори и да са били заявени от продавача на чуждата вещь по делото, по тяхната основателност не би имало произнасяне в съдебното решение. Следователно, по тези възражения /дори и да са били заявени/ не би се формирала нито сила на пресъдено нещо на решението, нито обвързваща сила на мотивите. Затова без правно значение за отговорността на продавача на чужда вещь за евикция по тези възражения би било дали продавачът е участвал в делото за собственост като ответник или като трето лице- помагач на купувача на вещьта.

По изложените съображения Общото събрание на Гражданска колегия на Върховния касационен съд

Р Е Ш И :

1А. Исковете с правна квалификация чл.42 от Закона за наследството са оценяеми, като съгласно чл.69, ал.1, т.4 ГПК цената им се формира от стойността на завещаното имущество.

Когато завещателното разпореждане има за предмет вещни права върху конкретен имот, цената на иска се определя от размерите по чл.69, ал.1, т.2 ГПК.

Когато завещанието е универсално, при завеждане на делото цената на този иск се определя приблизително от съда съгласно чл.70, ал.3 ГПК.

Държавната такса по този род икове се определя съгласно чл.71, ал.2 ГПК- върху една четвърт от цената на иска.

1Б. Разпоредбата на чл.71, ал.2 ГПК е приложима при определяне на държавната такса по исковете, чиято цена се определя по реда на чл.69, ал.1, т.4 ГПК.

1В. Въззивно решение, постановено по иск за собственост на имот с цена под посочения в чл.280, ал.2 ГПК /редакция преди изменението със ЗИД на ГПК, публ. в ДВ, бр.50 от 03.07.2015 г./ размер, не подлежи на касационно обжалване, дори ако решението обективира и произнасяне по възражение на ответника за право на задържане на имота до заплащане на подобрения на стойност над този размер.

2А. Съдът, сезиран с осъдителен иск по чл.108 от Закона за собствеността, следва да се произнесе с отделен установителен диспозитив за принадлежността на правото на собственост към патримониума на ищеца.

2Б. Не е допустимо по реда на изменение на иска /чл.214, ал.1 ГПК/ преминаване от положителен установителен или ревандикационен към отрицателен установителен иск и обратно.

2В. Допустимо е по реда на изменение на иска /чл.214, ал.1 ГПК/ ищецът по предявен иск за собственост да се позове при условията на евентуалност и на друго придобивно основание, различно от посоченото в обстоятелствената част на исковата молба.

2Г. За да се приложи нормата на чл.17а от Закона за преобразуване и приватизация на държавни и общински предприятия /отм./, не е необходимо предоставеният за стопанисване или управление имот да е заприходен нито в баланса на държавното предприятие към момента на преобразуването, нито в баланса на преобразуваното търговско дружество.

3А. Недопустим е установителен иск с правна квалификация чл.14, ал.4 от Закона за собствеността и ползването на земеделските земи, ако в полза на ищеца не е било подадено заявление в срока по чл.11, ал.1 ЗСПЗЗ или не е бил предявен иск по чл.11, ал.2 ЗСПЗЗ до 12.05.2007 г.

3Б. Налице е правен интерес от предявяване на иск за собственост срещу лице, което се е разпоредило със спорния имот преди завеждането на исковата молба.

ПРЕДСЕДАТЕЛ на ОСГК,

ЗАМ. ПРЕДСЕДАТЕЛ на ВКС и
ПРЕДСЕДАТЕЛ на Гражданска колегия:
КРАСИМИР ВЛАХОВ ..... о.м. т. 1А

ПРЕДСЕДАТЕЛИ

на ОТДЕЛЕНИЯ: БОЙКА СТОИЛОВА.....
И.Ф. ДОБРИЛА ВАСИЛЕВА.....
И.Ф. ТАНЯ МИТОВА.....
И.Ф. ПЛАМЕН СТОЕВ .....

ЧЛЕНОВЕ:

1. ЖАНИН СИЛДАРЕВА.....	24. ЖИВА ДЕКОВА....о.м. т. 1А; о.м. т. 2А
2. КАПКА ЮСТИНИЯНОВА.....	25. МИМИ ФУРНАДЖИЕВА.....
3. СИМЕОН ЧАНАЧЕВ.....	26. КАМЕЛИЯ МАРИНОВА.....о.м. т. 1А
4. ЕМАНУЕЛА БАЛЕВСКА..... о.м. т. 1А	27. ЗДРАВКА ПЪРВАНОВА.....о.м. т. 2А
5. БРАНИСЛАВА ПАВЛОВА .....о.м. т. 1А	28. ВАСИЛКА ИЛИЕВА.....
6. СТОИЛ СОТИРОВ	29. ТЕОДОРА ГРОЗДЕВА.....о.м. т. 3 А
7. МАРГАРИТА СОКОЛОВА.....	30. ИЛИЯНА ПАПАЗОВА.....
8. ЦЕНКА ГЕОРГИЕВА.....	31. ОЛГА КЕРЕЛСКА.....о.м. т. 2А
9. БОРИСЛАВ БЕЛАЗЕЛКОВ.....	32. ЗОЯ АТАНАСОВА.....
10. СВЕТЛА ЦАЧЕВА.....	33. ВЕЛИСЛАВ ПАВКОВ.....
11. ЛЮБКА БОГДАНОВА.....	34. ВЕСЕЛКА МАРЕВА.....
12. ВЕСКА РАЙЧЕВА..... о.м. т. 2А	35. БОРИС ИЛИЕВ.....
13. ЗЛАТКА РУСЕВА..... о.м. т. 2А	36. ДИАНА ХИТОВА.....
14. ДИЯНА ЦЕНЕВА.. о.м. т. 1А; о.м. т. 2А	37. БОЯН ЦОНЕВ.....о.м. т. 2А
15. МАРИЯ ИВАНОВА.....	38.МАРГАРИТА ГЕОРГИЕВА о.м. т. 1А; о.м. т.2А
16. СВЕТЛАНА КАЛИНОВА .....о.м.т. 1А	39. ДРАГОМИР ДРАГНЕВ.....
17.ГЪЛЪБИНА ГЕНЧЕВА о.м.т.1А;о.м. т.3А	40. ВЛАДИМИР ЙОРДАНОВ.....
18.СНЕЖАНКА НИКОЛОВА о.м. т. 1А; о.м. т.2А	41. ГЕНИКА МИХАЙЛОВА..... о.м. т. 2А
19. МАРИО ПЪРВАНОВ.....о.м. т. 2А	42. ДИМИТЪР ДИМИТРОВ.....
20. ЕМИЛ ТОМОВ..... о.м. т. 1А	43. ДАНИЕЛА СТОЯНОВА .....
21. АЛБЕНА БОНЕВА.....	44. МАЙЯ РУСЕВА .....
22. СВЕТЛА ДИМИТРОВА.....	45. ЕРИК ВАСИЛЕВ.....
23. БОНКА ДЕЧЕВА.....о.м. т. 2А; о.м. 3А	

ОСОБЕНО МНЕНИЕ

по т.1А от Тълкувателно решение по тълкувателно дело №4 от 2014г.

на ОСГК на ВКС

Считаме, че приетото от мнозинството на ОСГК разрешение по въпроса *по т.1А – „Как се определя цената на иска и дължимата държавна такса по иск с правна квалификация чл.42 ЗН” – в случая, когато предмет на оспорване е общо завещание*, влиза в противоречие със смисъла на закона, с установеното в съдебната практика /в т.ч. задължителна/ и правна теория разбиране за фигурата на универсалния и частния правоприемник по завещание, респ. за правните последици, които поражда общото завещателно разпореждане и завета на определено имущество.

Разликата между двата иска за недействителност на общо завещание и на завет по чл.42 ЗН идва от различния предмет на завещателния акт /т.е. от вида и обема на завещаното/, от различните правни последици и правно положение на лицата, в чиято полза е завещателното разпореждане и от спецификата на фактическия състав на спорните права, очертаващи предмета на делата.

От дадените в чл.16, ал.1 и ал.2 ЗН легални определения на понятията „общо завещателно разпореждане” и „завет” е видно, че основен разграничителен критерий при двата вида разпоредителни волеизявления е вида и обема на завещаното имущество. **В мотивите на ТР № 1/19.05.2004г. по т.д.№1/2004г. и ТР № 3/19.12.2013г. по т.д.№3/2013г. на ОСГК** е посочено, че съгласно разпоредбата на чл.16, ал.1 ЗН завещателно разпореждане, по силата на което завещателят се разпорежда за след своята смърт в полза на едно лице с цялото си имущество, съставлява основание за универсално правоприемство, установено по силата на закона. От момента на откриване на наследството лицето, което е назначено /посочено/ за наследник по силата на универсалното завещателно разпореждане, придобива и става титуляр на цялата съвкупност /или идеална част от нея/ от права, задължения и фактически отношения, съставлящи това наследство към момента на смъртта на наследодателя. Следователно, *универсалното завещание има за последица настъпване на наследствено правоприемство - посоченото лице придобива качеството наследник на завещателя* и затова правната теория го определя като „продължител на личността на наследодателя”. Правното му положение не се отличава от това на наследника по закон. *Действието на общото завещание се изразява в пораждаване на право на наследяване /т.е., на актива, пасива и фактическите отношения от наследството/ и затова то не може да се приравнява и свежда само до право на придобиване на конкретно имущество /такова може да се окаже и че не се формира/.*

С частното завещателно разпореждане - чл.16, ал.2 ЗН - наследодателят се разпорежда с определено, точно индивидуализирано имущество в полза на друго лице за времето след смъртта си и така му придава качеството на заветник. По силата на завета лицето бенефициер става собственик на конкретното имущество след смъртта на завещателя, защото заветът има пряк транслативен ефект / ако завещаната вещь се намира в патримониума на завещателя - арг. от чл. 19, ал.1 ЗН/. *Заветникът не е наследник /в смисъл на универсален правоприемник/, а кредитор на наследството и получава само това имущество, което е предмет на завета, респ. други права той няма и не може да упражнява. Заветникът се облагодетелства само от определен /винаги индивидуализиран/ актив от наследството и това аргументира разрешението за оценяемия характер на иска по чл.42 ЗН за обявяване недействителността на завета. С оглед прекия транслативен ефект на завета, в предмета на иска по чл.42 ЗН се включва не само въпросът за валидността на волеизявлението на завещателя, но и въпросът станал ли е заветникът собственик на определеното, конкретно индивидуализирано имущество от наследството /чл.19, ал.1 ЗН/.*

От съпоставката на чл.16, ал.1 и ал.2 ЗН се налага изводът, че универсалното завещание не може да бъде опростено свеждано до разбирането, че е едностранна сделка на отчуждаване на имущество, за да се обоснове „съответното” приложение на правилата за едностранните сделки, в т.ч. и относно начина за определяне цената на исковете, с които се предявяват за разглеждане спорни права, произтичащи от такива сделки.

Предмет на волеизявлението в общия завещателен акт е разпореждането какво да стане с имуществото на завещателя след неговата смърт /включително, напр. - с това имущество да бъде учредена фондация/ и посочването на определено лице за наследник. *Универсалният правоприемник става титуляр не на конкретен актив от наследството, а на целия комплекс /или дробна част от него/ от права, задължения и фактически отношения, които не само е ненужно да бъдат изследвани в производството по предявен иск по чл.42 ЗН, защото не са предмет на делото, но и е практически трудно да се остойностят. При иска за оспорване действителността на общо завещателно разпореждане, предмет на делото е само валидността на волеизявлението на завещателя да направи едно лице /което може и да не е в кръга на законните му правоприемници/ свой наследник, т.е. спорът е за правния ефект на завещателния акт – породило ли се е правото на наследяване по завещание, а не за това, какви имущества се включват в наследството. Поради това, искът за оспорване действителността на общо завещание е неоценяем. При възприетото от мнозинството на ОСГК решение, че този иск е оценяем, ако страните и съдът са прецизни, тогава на изследване за определяне на дължимата*

държавна такса подлежат не само имуществените права, но и задълженията на наследодателя. Логично от това следва въпросът - ако пасивът на едно наследство е по-голям от актива му, тогава на каква база ще се определи цената на иска при нулева, или отрицателна математическа величина /напр. – минус 1 000 лв./ и какво ще е законовото основание за събиране на държавна такса при такава аритметическа стойност на материалния интерес. Допълнителен аргумент за това, че стойността на завещаното с универсално завещание наследство е извън фактическия състав на спорното право, предявено с иска по чл.42 ЗН, е и константно приеманото в задължителната съдебна практика, че при иск по чл.30 ал.1 ЗН /когато е установено, че завещанието е действително/ възстановяването на запазената част на наследника по закон става с намаляване на завещателното разпореждане с дробна част до съответния размер, без да се изследва какво се включва в наследствената маса по правилото на чл.31 ЗН.

С оглед на всичко изложено, както и на обстоятелството, че стойността на извършения от завещателя универсален акт на разпореждане за след неговата смърт не може да бъде точно определена /а и не е необходимо, защото е извън предмета на хипотезите по чл.42 ЗН/, доколкото не могат да бъдат остойностени точно фактическите отношения, както и някои задължения, следва да се приеме, че предявеният по реда на чл.42 ЗН иск за прогласяване нищожността на универсално завещание е неоценяем.

Цената на иска не може да бъде определена по реда на чл.70, ал.3 ГПК, тъй като тази разпоредба предполага предметът на делото да е такъв, че цената на иска да може да бъде определена от събраните по делото доказателства, а при иска по чл.42 ЗН за прогласяване нищожността на универсално завещание, решаването на правния спор не изисква събиране на доказателства за имотите, движимите вещи, правата и задълженията, включени в наследството, поради което и цената на иска не може да бъде определена от събраните по делото доказателства.

Съдия Емануела Балевска
Съдия Светлана Калинова
Съдия Маргарита Георгиева
Съдия Красимир Влахов
Съдия Гълъбина Генчева
Съдия Бранислава Павлова
Съдия Дияна Ценева
Съдия Емил Томов
Съдия Жива Декова
Съдия Камелия Маринова

ОСОБЕНО МНЕНИЕ ПО Т.2 А

2А/ Следва ли съдът, сезиран с осъдителен иск по чл.108 ЗС, да се произнесе с установителен диспозитив за принадлежността на правото на собственост към патримониума на ищеца.

2А.Съдът, сезиран с осъдителен иск по чл.108 ЗС, следва да се произнесе с отделен установителен диспозитив за принадлежността на правото на собственост към патримониума на ищеца.

Така дадения отговор на въпроса е неточен. Искът за собственост по чл.108 ЗС (ревандикационният иск) е иск на невладеещия собственик срещу владеещия несобственик, който е осъдителен. Осъдителният иск относно притежание, което не е възникнало може да се съедини с друг иск, напр. с искане да бъде установено, че ищецът притежава правото на собственост върху процесния имот, чието уважаване ще породи и направи изискуемо притежанието - да бъде осъден ответникът да му предаде владението върху имота. Когато съдът е сезиран само с осъдителен иск по чл.108 ЗС - за връщане на владението, би било недопустимо съдът да се произнася с отделен установителен диспозитив за принадлежността на правото на собственост на ищеца, когато същото не е оспорено, тъй като предметът на делото, в рамките на който съдът следва да се произнесе, като даде защита на субективното право в обема, в който същата е поискана, налага произнасяне само по осъдителната искова претенция – чл.6, ал.2 ГПК. Ако в хода на делото бъде установено, че ищецът притежава правото на собственост върху процесния имот/ напр. по силата на прехвърлителна сделка/, но не се установи, че ответникът владее имота или се установи, че ответникът владее имота на правно основание, противопоставимо на собственика, без да се оспорва собствеността, съдът ако се произнесе с установителен диспозитив и признае ищецът за собственик на имота /макар и той вече да е такъв по силата на транслативна сделка/, а с отделен диспозитив отхвърли единственото искане за правна защита- за предаване на владението на имота, ще се стигне до постановяване на решение по непредавен иск, по който ще се формира сила на присъдено нещо относно собствеността върху имота, каквато претенция няма да е заявена от ищца в петитума на исквата му молба.

Силата на присъдено нещо на съдебното решение се формира относно предмета на делото и когато ищецът, в качеството си на собственик на една вещ, е предявил пред съда иск по чл.108 ЗС за осъждане на ответника да предаде владението върху собствената му вещ, съдът следва да се произнесе само по предявения осъдителен иск.

В този случай постановяването на установителен диспозитив за принадлежността на правото на собственост към патримониума на ищеца ще е произнасяне свръхпетитум, каквото е недопустимо. Това произнасяне би било в противоречие с принципа на диспозитивното начало в гражданския процес, установен в разпоредбата на чл.6 ГПК, прогласяващ, че съдебните производства по ГПК започват със сезираща молба на заинтересованото лице, като по този начин предметът на делото и обема на дължимата от съда защита и съдействие се определят от страните.

Обстоятелството, че ревандикационният иск предполага установяване на активната легитимация на ищеца като собственик на претендираната за връщане вещ, не може да бъде основание за служебно произнасяне на съда с установителен диспозитив, без да е бил предявен установителен иск за собственост. Качеството на собственик на ищеца подлежи на установяване в процеса по ревандикационния иск като един от елементите на спорното право, но установяването на всеки елемент от фактическия състав на приложимия по спора материален закон/ чл.5 ГПК/ не води до задължително произнасяне на съда с диспозитив. Диспозитивът трябва да съдържа отговор на предявеното от ищеца искане към съда, т.е. какво постановява съдът по съществуващото на спора (чл.236, ал.1, т.5 ГПК). При предявен ревандикационен иск се дължи произнасяне по притезанието на невладеещия собственик да си върне владението на вещта. Ако е налице такова право, ответникът-владеещият несобственик- ще бъде осъден да предаде вещта на ищеца-собственик, а ако не е налице предявеното спорно право, искът ще бъде отхвърлен изцяло. При предявен иск по чл.108 ЗС правото на собственост може да е безспорно, но да се спори по друг елемент от фактическия състав на чл.108 ЗС- за наличието на владение или държане от страна на ответника или за правното основание на осъществяването от ответника владение или държане. При спор относно различните правоотношения, които са част от фактическия състав на правото по чл.108 ЗС, в диспозитива на съдебното решение следва да се формулира отговор по спорното право. С осъдителния иск по чл.108 ЗС се установява наличието на неудовлетворено притезание и се допуска принудителното му удовлетворяване. Функцията на осъдителния иск е да открие пред ищеца вратите на принудителното изпълнение, да се издаде в полза на ищеца срещу ответника изпълнително основание, удостоверяващо нуждаещо се от удовлетворяване притезание със сила на присъдено нещо. За разлика от установителния иск интересът от осъдителния иск е налице ако ответникът нарушава правото на ищеца, макар и да не оспорва неговото съществуване. Притезанието представлява призната и гарантирана от закона възможност правоимащият да поиска от третото лице определена престагия. При абсолютното право/ каквото е правото на собственост/ няма такова изискване. Докато притезателното право е насочено към

едно точно определено лице, което е длъжно да изпълни дължимата престагия, то вещното право на собственост е абсолютно и противопоставимо на всички. Легитимиран да предяви осъдителния иск е носителят на неудовлетворено притезание, а надлежен ответник е лицето срещу което се търси принудително изпълнение /чието осъждане се иска/. Интерес от предявяване и на установителен иск, наред с осъдителния, ще е налице само ако се оспорва претендирано от ищеца право или се претиндира отричано от него право.

Отделен диспозитив, отделен отговор по установяване съществуването на всяко правоотношение, елемент от състава на ревандикационния иск, **не се дължи служебно** от съда, а само когато е предявен иск за това. Ето защо не би могло да бъде споделено разбирането, че когато по предявен иск по чл.108 ЗС „... съдът е пропуснал да се произнесе с установителен диспозитив за правото на собственост, но в мотивите си е приел, че ищецът е собственик на процесния имот, решението не е неправилно, а в него е допусната очевидна фактическа грешка, която подлежи на поправка по предвидения в чл.247 ГПК процесуален ред”. Очевидна фактическа грешка би била налице само при несъответствие между формираната истинска воля на съда и нейното външно изразяване в писмения текст на решението. Не може да е налице такава, когато съдът е формирал своята истинска воля по единственото искане, с което е сезиран за връщане на веща от владеещия я без основание несобственик и съобразно вида на търсената защита с осъдителен иск - да се допусне принудително удовлетворяване на притезанието.

Неточно е и поддържаното в тълкувателното решение разбиране, че „Когато ищецът основава искането си за връщане на определена вещ на нищожен, унищожен или развален договор, постановяването на установителен диспозитив на решението не е необходимо, тъй като в тези случаи връщането на дадената в изпълнение на договора вещ се претендира не на основание чл.108 ЗС, а на основание чл.34 или чл.55 ЗЗД, като последица от уважаването на иска за нищожност, унищожаемост или разваляне на договора”. Това би било вярно, ако се претендира нищожност само на една прехвърлителна сделка, но не и когато е налице поредица от такива и само по отношение на първата от тях е поискано прогласяването ѝ за нищожна или нейното унищожаване, а по отношение на последващите се поддържа, че не е настъпил вещно прехвърлителният им ефект. В тези случаи искът за връщане на веща от последния приобретател ще е с правно основание чл.108 ЗС, но отново не е необходимо постановяване на установителен диспозитив по същия именно защото установяване правото на собственост не е претендирано от ищеца.

ПОДПИС: В.Райчева

О С О Б Е Н О М Н Е Н И Е

по т.2А на ТР№4/2014 на ОСГК на ВКС по т.дело №4/2014 г.

С т. 2А от тълкувателното решение по въпроса следва ли съдът, сезиран с осъдителен иск по чл.108 ЗС, да се произнесе с установителен диспозитив за принадлежността на правото на собственост към патримониума на ищеца, се прие за правилно становището, че ревандикационният иск съдържа две искания за защита - установяване, че ищецът е собственик на процесния имот и осъждане на ответника да му предаде владението на същия, като на основание чл.2 ГПК съдът дължи произнасяне по всяко от двете искания с отделен диспозитив: установителен диспозитив относно правото на собственост на ищеца и осъдителен диспозитив по претенцията за предаване владението на имота. Второто становище – че съдът след като е сезиран с осъдителен иск по чл.108 ЗС, е недопустимо да се произнася с отделен установителен диспозитив за принадлежността на правото на собственост на ищеца, се прие за неправилно. Съображенията са, че искът за собственост по чл.108 ЗС /ревандикационният иск/ е иск на невладеещия собственик срещу владеещия несобственик. Предмет на делото по този иск е правото на собственост на ищеца. Искът съдържа в себе си две искания за правна защита, отправени до съда: искане да бъде установено, че ищецът притежава правото на собственост върху процесния имот и искане да бъде осъден ответникът да му предаде владението върху имота. За да бъде решен предявеният с иска по чл.108 ЗС гражданскоправен спор, на тези две искания, следва да се даде отговор в диспозитива на съдебното решение, тъй като само диспозитивът е източникът на силата на пресъдено нещо на решението. В този смисъл са мотивите към т.18 от Тълкувателно решение № 1 от 04.01.2001 г. по тълк.гр.д.№ 1 от 2000 г. на ОСГК на ВКС. Ако в хода на делото се установи, че ищецът по ревандикационния иск е собственик на процесния имот, но ответникът не владее този имот или го владее на правно основание, противопоставимо на собственика, съдът следва да уважи първото искане за правна защита като признае с установителен диспозитив, че ищецът е собственик на имота, а с отделен диспозитив да отхвърли второто искане за правна защита- за предаване владението на имота. Така решението ще формира сила на пресъдено нещо относно собствеността върху имота.

В искането за тълкуване по реда на чл.125 ЗСВ не е включен въпросът какъв е пътят на защита на страните по делото, в т.ч. и когато

с влязло в сила съдебно решение по предявен иск с правно основание чл.108 ЗС съдът не се е произнесъл с установителен диспозитив за правото на собственост, но в мотивите си е приел, че ищецът е собственик на процесния имот, нито са посочени влезли в сила съдебни решения, в които се съдържа противоречива или неправилна съдебна практика. Този въпрос е извън предмета на тълкувателното дело и по него не е изпълнена задължителната процедура по чл.129 ЗСВ.

Според тълкувателното решение независимо от диспозитива на съдебното решение обаче силата на пресъдено нещо на това решение ще се формира относно предмета на делото, който в случая с иска по чл.108 е твърдяното от ищеца право на собственост на заявеното от него основание. Когато по предявен иск за собственост съдът не се е произнесъл с установителен диспозитив за правото на собственост, но в мотивите си е приел, че ищецът е собственик на процесния имот, решението не е неправилно, а в него е допусната очевидна фактическа грешка, която подлежи на поправка по предвидения в чл.247 ГПК процесуален ред. По този начин с тълкувателното решение от една страна се приема, че решенията по които съдът с един диспозитив е отхвърлил иска с правно основание чл.108 ЗС само поради това, че ответникът не владее имота /като една от трите предпоставки за уважаването му/ са неправилни, а са правилни тези с два отделни диспозитива – по установителния иск и по осъдителния иск, а същевременно от друга страна се приема, че първите решения не са неправилни, а са поправими чрез отстраняване на очевидна фактическа грешка. Това е вътрешно противоречие на тълкувателното решение. Посочва се неправилната съдебна практика и едновременно с това се приема, че порокът не е неправилност на съдебното решение, а несъответствие само между формираната истинска воля на съда и нейното външно изразяване.

Когато съдът неправилно е формирал своята воля като е възприел погрешното според тълкувателното решение становище, че е сезиран само с осъдителен иск по чл.108 ЗС и е недопустимо да се произнася с отделен установителен диспозитив за принадлежността на правото на собственост на ищеца, тъй като предметът на делото, в рамките на който следва да се произнесе, налага произнасяне само по осъдителната искова претенция, няма очевидна фактическа грешка, а неправилност на решението. В тълкувателното решение не са изложени съображения защо е възможно правните грешки да бъдат отстранени по реда на чл.247 ГПК, който е приложим за поправка само на фактическите грешки. В случая не е налице фактическа грешка, а неправилност на решението поради нарушение на съдопроизводствените правила, и тя може да бъде отстранена при решенията, които не са влезли в сила, или по пътя на обжалването или на допълнителното решение, защото трябва да се замести неправилно формираната или липсваща воля на съда с ново решение, което подлежи

на съответния инстанционен контрол. Липсват каквито и да било съображения какъв е пътят на защита на ответника по иска с правно основание чл.108 ЗС при наличие на влязло в сила съдебно решение, с което само с един диспозитив е бил отхвърлен осъдителният иск, а в мотивите е признато правото на собственост на ищеца. След като бъде поправена тази „очевидна фактическа грешка” с решение по реда на чл.247 ГПК и бъде постановен и установителен диспозитив, то ответникът би имал само правото да обжалва по реда на съответния инстанционен контрол решението за поправка относно това дали има допуснатата грешка или не, но не и да иска отмяна на решението относно установителния иск за собственост. При това положение той без каквито и да било основания би бил лишен от правото да обжалва решението по съществото на спора в частта, с която е установено спрямо него, че ищецът е собственик на имота, като неправилно поради нарушение на материалния закон, съществено нарушение на съдопроизводствените правила и необоснованост. Съществуват влезли в сила съдебни решения по иск с правно основание чл.108 ЗС само с един диспозитив, отричащи правото на собственост, поради съществуващото разбиране до приемане на тълкувателното решение, че искът за собственост по чл.108 ЗС е само един - на невладеещия собственик срещу владеещия несобственик. С оглед и на правната сигурност е немислимо да се създава възможност, изведена по тълкувателен път, отреченото право на собственост с влязло в сила решение по реда на чл.247 ГПК, без ограничение във времето да бъде поправяно като очевидна фактическа грешка и по този ред да отпада силата на пресъдено нещо. Редът за отпадането на силата на пресъдено нещо не може да бъде друг освен този на отмяната по чл.303 и сл. ГПК като извънинстанционно производство.

съдия Здравка Първанова
съдия Златка Русева
съдия Дияна Ценева
съдия Бонка Дечева
съдия Жива Декова
съдия Маргарита Георгиева
съдия Снежанка Николова
съдия Марио Първанов

ОСОБЕНО МНЕНИЕ

по т. 2а от Тълкувателно решение по тълкувателно дело № 4 2014 г. ОСГК на ВКС

Съдът, сезиран с осъдителен иск по чл. 108 ЗС, не следва да се произнася с отделен установителен диспозитив за принадлежността на правото на собственост към патримониума на ищеца.

Съгласно чл. 108 ЗС, собственикът може да иска своята вещ от всяко лице, което я владее или държи без да има основание за това. Три са материалноправните предпоставки, които пораждаат ревандикационния иск: 1) право на собственост с титуляр ищеца; 2) владение или държане на ответника и 3) липса на основание за владението или държането, което да е противоставимо на ищеца. Материалноправните предпоставки пораждаат иска за предаване на вещта, предвиден в чл. 108 ЗС, провеждат защитата на вещното право на собственост и проявяват неговия абсолютен характер (противопоставимост спрямо всички). Така установяването на титулярството на вещното право (активната материалноправна легитимация на ищеца) е включено в предмета на делото, доколкото осъществява една (от три) предпоставки на притезанието за предаване на владението. Решението, с което искът по чл. 108 ЗС се уважава, поражда сила на пресъдено нещо по притезанието за предаване на вещта на нейния собственик. То съществува, защото са се осъществили и трите материалноправни предпоставки в хипотезиса на правната норма. Съответно решението, с което искът по чл. 108 ЗС се отхвърля, поражда сила на пресъдено нещо относно несъществуването на притезанието за предаване на вещта. То не съществува, защото липсва поне една от трите кумулативни предпоставки в хипотезиса на правната норма. Новият иск е допустим, ако ищецът твърди, че са се осъществили нови обстоятелства (настъпили след приключването на делото пред последната инстанция по същество), релевантни за поне една от трите материалноправни предпоставки, които пораждаат иска по чл. 108 ЗС. Тогава новият иск преодолява забраната на чл. 299, ал. 1 ГПК да се пререшава спор, разрешен с влязло в сила решение.

Изложеното не предполага разделянето на защитата по иска по чл. 108 ЗС на две. Изключена е всяка възможност решението да съдържа „отделен установителен диспозитив за принадлежността на правото на собственост към патримониума на ищеца“. Предмет на решението, на неговата сила на пресъдено нещо, е съществуването или несъществуването на притезанието за предаване на вещта.

Съдът дължи установителен диспозитив за принадлежността на правото на собственост към патримониума на ищеца, само ако искът по чл. 108 ЗС е обективно съединен с положителен установителен иск за собственост. В ТР № 8/ 27.11.2013 г. по тълк. д. № 8/ 2012 г. ОСГТК на ВКС се прие, че правен интерес от предявяване на установителен иск за собственост и други вещни права е налице и когато ищецът разполага с

възможност да предяви осъдителен иск за същото право. При това срещу заплащането на една държавна такса, защото засегнатото имуществено благо, чиято защита се търси и по двата съединени иска, е едно – правото на собственост.

Произнасянето на съда, сезиран с иска по чл. 108 ЗС, с установителен диспозитив за принадлежността на правото на собственост, представлява произнасяне по нещо различно от искането за защита. Такова решение се явява постановено в противоречие с основен принцип в гражданския процес – диспозитивното начало (чл. 6, ал. 2 ГПК). Порокът е непоправим по реда на производството за поправка на очевидна фактическа грешка (чл. 247 ГПК).

Общото нормативно тълкуване, което ОСГК на ВКС извърши с отговора по т. 2а, поставя и следните въпроси:

1. Как се разпределя отговорността за разноските по иска по чл. 108 ЗС, когато с решението съдът се е произнесъл с отделен установителен диспозитив за принадлежността на правото на собственост към патримониума на ищеца, но е отхвърлил иска в „осъдителната част“?

2. Когато съдът, сезиран с иск по чл. 108 ЗС, се е произнесъл с отделен установителен диспозитив за принадлежността на правото на собственост, а спорът е пренесен пред по-горната инстанция по жалба само от ищеца по отхвърленото искане ответникът да бъде осъден да предаде вещта: 1) какви са правомощията на въззивната и касационната инстанция, когато ищецът не е отстранил в срок нередовностите на исковата молба и тя подлежи на връщане (чл. 129, ал. 3 ГПК, включително указанията по т. 3 ТР № 3/ 2010 г. по тълк. д. № 3/ 2009 г. ОСГК на ВКС); 2) кога влиза в сила решението и 3) какъв е времевият обхват на породената с него сила на пресъдено нещо?

3. Следва ли съдът да се произнесе с отделен установителен диспозитив за принадлежността на заявеното право в патримониума на ищеца и при други, сходни хипотези – например при осъдителен иск по чл. 109 ЗС (той също е в глава IX „Защита на правото на собственост“ на ЗС) или при осъдителен иск за вземане в хипотезите, в които изискуемостта не настъпва в хода на процеса или искът е погасен поради давност?

Тези въпроси съдебната практика предстои да разрешава. Даденият отговор по т. 2а от тълкувателно решение по т. д. № 4/ 2014 г. на ОСГК на ВКС не преодолява, а генерира следващи противоречия. Той влиза в противоречие и с ТР № 8/ 27.11.2013 г. по тълк. д. № 8/ 2012 г. ОСГК на ВКС, защото изключва интереса от съединяването на положителен установителен иск за собственост с осъдителен иск по чл. 108 ЗС.

съдия Геника Михайлова
съдия Боян Цонев
съдия Олга Керелска

ОСОБЕНО МНЕНИЕ

по въпрос 3А: Допустим ли е установителен иск за собственост с правна квалификация чл.14, ал.4 ЗСПЗЗ, ако в полза на ищеца не е подадено заявление в срока по чл.11, ал.1 ЗСПЗЗ или не е предявен иск по чл.11, ал.2 ЗСПЗЗ до 12.05.2007 г.

Искът с правна квалификация чл. 14, ал. 4 ЗСПЗЗ е установителен иск за собственост на земеделска земя към минал момент. Като такъв, условие за допустимостта на този иск е наличието на правен интерес за ищеца от предявяване на иска. Тъй като целта на този иск е да се разреши със сила на пресъдено нещо възникнал гражданско правен спор относно това на кого следва да бъде възстановено правото на собственост върху земеделската земя по предвидения в ЗСПЗЗ административен ред, правен интерес от предявяване на такъв иск ще е налице, ако за ищеца е останала открита възможността за постановяване на решение на общинската служба по земеделие /ОСЗ/ за възстановяване на собствеността върху процесния имот в негова полза или в полза на неговия наследодател. Именно от този принцип се е ръководело ОСГК на ВКС при приемане на Тълкувателно решение № 1 от 07.10.1997 г. по гр.д.№ 1 от 1997 г.

Безспорно такава възможност за ищеца ще е налице, когато той е подал заявление за възстановяване на спорния имот в срока по чл.11, ал.1 ЗСПЗЗ и по това заявление не е постановено решение на ОСЗ за отказ за възстановяване на имота или е предявил иска по чл.11, ал.2 ЗСПЗЗ преди изтичане на посочения в пар.22 от ПЗР на ЗИДЗСПЗЗ, публ. в ДВ, бр.13 от 2007 г. краен срок /тримесечен от влизане на този закон в сила, тоест до 12.05.2007 г./ и по този иск не е постановено решение за отхвърлянето му.

Такава възможност за ищеца ще е налице и в случаите, когато той или негов сънаследник не са подали заявление в срока по чл.11, ал.2 ЗСПЗЗ и не са предявили иска по чл.11, ал.2 ЗСПЗЗ до 12.05.2007 г., но такава заявление е подадено от ответника по делото. В този случай след евентуалното уважаване на иска по чл.14, ал.4 ЗСПЗЗ ищецът би могъл да поиска от ОСЗ да измени постановеното в полза на ответника реституционно решение на основание чл.14, ал.7а ЗСПЗЗ /нова, ДВ, бр.79 от 17.09.1996 г./ като промени лицата, в полза на които е постановено това решение. Това обуславя и правния интерес на ищеца от иска с правна квалификация чл.14, ал. 4 ЗСПЗЗ и в случаите, при които спорната земеделска земята е заявена за възстановяване пред ОСЗ само от ответника.

Тезата, че искът с правна квалификация чл.14, ал.4 ЗСПЗЗ е недопустим, когато ищецът не е подал заявление за възстановяване на земеделската земя в срока по чл.11, ал.1 ЗСПЗЗ или не е предявил иска по чл.11, ал.2 ЗСПЗЗ до изтичане на посочения срок за предявяване на този иск /12.05.2007 г./ почива на превратно тълкуване на приетото в Тълкувателно решение № 1 от 07.10.1997 г. по гр.д.№ 1 от 1997 г. на ОСГК на ВКС и на пълно игнориране на разпоредбата на чл.14, ал.7а ЗСПЗЗ. В мотивите към т.2 от това тълкувателно решение дословно е прието следното: „Когато след приключване на производството по чл.14, ал.1-3 ЗСПЗЗ, с влязло с влязло в сила решение по чл.14, ал.4 ЗСПЗЗ се установи, че собственици на конкретните земеделски земи са други граждани, а не тези, спрямо които е постановено възстановяването на собствеността в реални граници, общинската поземлена комисия на основание чл.14, ал.7 ЗСПЗЗ /сега чл.14, ал.7а ЗСПЗЗ/ може да измени постановеното решение съобразно новите обстоятелства”. Тоест, допусната е възможността решение на поземлена комисия за възстановяване на собственост на земеделска земя в полза на едно лице да бъде променено в полза на ищеца по уважен иск с правна квалификация чл.14, ал.4 ЗСПЗЗ- така, както предвижда чл.14, ал.7а ЗСПЗЗ. С оглед тези мотиви на тълкувателното решение, приетото в т.2 от диспозитива на решението, че оспорването на принадлежността на правото на собственост върху земеделска земя по съдебен ред на основание чл.14, ал.4 ЗСПЗЗ е допустимо при всяка или бъдещо производство по чл.14, ал.1-3 ЗСПЗЗ, следва да се разбира в смисъл, че искът с правна квалификация чл.14, ал.4 ЗСПЗЗ е допустим при възможност да бъде образувано или при наличие на всяка административно производство за възстановяване на собствеността на земеделската земя- предмет на иска по чл.14, ал.4 ЗСПЗЗ, независимо по чие искане е било образувано това административно производството: по искане на ищеца по иска с правна квалификация чл.14, ал.4 ЗСПЗЗ, по искане на ответника по този иск или по искане и на двамата.

Не може да се приеме становището, че разпоредбата на чл.14, ал.7а ЗСПЗЗ е неясна и следва да се тълкува в смисъл, че не предвижда възможност по заявление на едно лице да бъде постановено решение на ОСЗ в полза на друго лице, което не е подавало заявление за възстановяване на собствеността върху спорната земеделска земя. Дословно разпоредбата гласи следното: Заинтересованите лица имат право при условията и реда /но не и в сроковете/ на ал.7 да поискат от общинската служба по земеделие да промени лицата, в чиято полза или вреда е издадено решението ѝ. Когато решението е било издадено във вреда на лицето, което е подало заявлението по чл.11, ал.1 ЗСПЗЗ, очевидно именно това лице би било заинтересовано по смисъла на чл.14, ал.7а ЗСПЗЗ да иска изменение на решението на ОСЗ. Когато, обаче, решението е издадено в полза на подалото заявлението лице, заинтересовани лица по смисъла на чл.14, ал.7а ЗСПЗЗ да искат

изменение на решението на ОСЗ биха били само лицата, които претендират, че лично те или техен наследодател, а не подалото заявлението лице, е собственик на възстановената с това решение земеделска земя.

Предвидената в чл.14, ал.7а ЗСПЗЗ възможност ОСЗ да измени едно свое влязло в сила решение за възстановяване на собствеността по отношение на лицата /да постанови възстановяване на собствеността върху конкретен земеделски имот в полза на действителния собственик, установен с влязлото в сила решение по чл.14, ал.4 ЗСПЗЗ, а не в полза на подалото заявлението по чл.11, ал.1 ЗСПЗЗ лице/ произтича от обстоятелството, че правото на възстановяване на собствеността е относимо към всеки имот, а не към лицето, което го претендира /в този смисъл е т.3 от мотивите на Тълкувателно решение № 2 от 25.06.1996 г. по гр.д.№ 2 от 1996 г. на ОСГК на ВС/ и от това, че функцията на административния акт, който ОСЗ издава, е не да определи носителя на правото на собственост, а предмета на това право- конкретния имот, собствеността върху който се възстановява.

Дори и да се приеме, че е налице някаква неяснота в разпоредбата на чл.14, ал.7а ЗСПЗЗ, тя следва да се тълкува с оглед главната цел на закона, която е: правото на собственост върху земеделските земи да бъде възстановено на действителните им собственици или техните наследници- цел, която е приоритетна спрямо поставената в ЗИДЗСПЗЗ, публ. ДВ, бр.13 от 2007 г. с въвеждането на преклузивния срок за предявяване на иска по чл.11, ал.2 ЗСПЗЗ цел за по-бързо приключване на земеделската реституция.

Не на последно място следва да се отбележи, че възможността влязлото в сила решение на ОСЗ да бъде променено по отношение на лицата в хипотезата на чл.14, ал.7а ЗСПЗЗ не противоречи на принципа за стабилност на административните актове, доколкото и в Закона за административното производство /отм./ и в АПК са предвидени подобни възможности за изменение на влезли в сила административни актове: Чл.32, ал.1 ЗАП /отм./ предвижда, че влезлият в сила административен акт, който не е бил обжалван пред съда, може да бъде отменен или изменен от органа, който го е издал, ако този орган няма непосредствено по-горестоящ орган /каквото е случая с общинските служби по земеделие/, по молба на заинтересовано лице при условията на чл.231 ГПК /отм./, една от хипотезите на който е откриването на нови обстоятелства и нови писмени доказателства от значение за делото. Чл.99 АПК също предвижда възможност за възобновяване на производството по издаване на административни актове, тоест за отмяна или изменение на вече влязъл в сила административен акт от органа, който е издал акта, когато този акт не подлежи на оспорване по административен ред /каквото е случая с решението на общинската служба по земеделие/, когато съществено е нарушено някое от изискванията за законосъобразност на акта, включително и за

материална законосъобразност на този акт /каквото е изискването за възстановяване на собствеността върху земеделските земи на действителния собственик, а не на подалото заявление за възстановяване лице/, или когато се открият нови обстоятелства или нови писмени доказателства от съществено значение за издаването на акта /какъвто е случая с влязлото в сила решение по иск с правна квалификация чл.14, ал.4 ЗСПЗЗ по отношение на земеделския имот-предмет на влезлия в сила административен акт на ОСЗ/.

Съдия Теодора Гроздева
Съдия Гълъбина Генчева
Съдия Бонка Дечева